

Romansseminarium 2 med Ordet & Tonen

Att klara sig själv som artist: "Man måste vara sin egen eldvakt"

Lördag 12 april 2003 kl 13 - 17, Lilla salen, A-huset, Musikhögskolan, Stockholm. En uppföljning av seminarium den 17 november 2002.

Arr: RSK - Riksförbundet Sveriges Kammarmusikarrangörer i samarbete med Musikhögskolan och pedagogförbunden.

Till detta andra romansseminarium hälsades ett 70-tal deltagare välkomna av Margareta Jonth, ledamot i styrelsen för RSK, och sammankallande i arbetsgruppen Ordet & Tonen. Arbetsgruppen består av pianisten Elisabeth Boström Karlstad, sångerskan Synnöve Dellqvist Piteå, pianisten Matti Hirvonen Stockholm och sångerskan Iwa Sörensson Stockholm. Professor Dorothy Irving är adjungerad.

- Men först musik: **Ordet & Tonens Lanseringsstipendiater 2003**

Monika Mannerström och Ecaterina Wehlander ställde den för dagen högst relevanta frågan om det är "Vår eller Vinter?", Emil Sjögren op 63 (ur Fem dikter av Helena Nyblom)

Thérèse Karlsson och Mattias Nilsson inbjöd till en resa i romansens värld med "L'invitation au voyage" av Henri Duparc (text Charles Baudelaire)

- inledande ord om **vad romansen har betytt**: Erik Saedén, operasångare

Romansen har varit en del av hans liv, en självklarhet sedan han var liten då hans far sjöng. Där föddes ett frö. Fadern var amatörsångare. Han textade oerhört väl. När Erik sedan började studera sång fick man göra väldigt mycket diktionsövningar, *för* mycket, tyckte han då. Senare lotsades han in i romansens värld genom pianisten och dirigenten Wilhelm Freund. Där föddes en längtan att förmedla ett innehåll, utan stora åthävor - på operascenen har man ju stor hjälp av det dramatiska händelseförloppet. Lättare följa med.

Självklart viktigt med en bra diktion även inom operan. Han menar att det numera finns brister därvidlag. Även unga - som inte "kan ha problem med hörseln" - menar att det är svårt att höra texten. Minns inte att det var problem att höra vad operasångarna sjöng förr i världen.

Handlar inte bara om att "spruta konsonanter" - själva diktionen av en text - att förmedla ett känslolinnehåll. Det har hans umgänge med romansen lärt honom. Tacksam för den erfarenheten. Den har fött en längtan, alltid vara vaksam på att ha något att meddela åhöraren..

Diktion, deklamation, innehåll. Längtan att förmedla ett känslolinnehåll till publiken.

- **att leva som frilansare!** Solveig Faringer, opera- och konsertsångerska

Sedan studentexamen 1964 inga andra inkomster än av sången. För att överleva som frilansare måste man vara frisk som en nötkärna, stark som en häst, helst vara försörjd och envis som en åsna.

Största skymfen var när hon sökte nytt engagemang vid operan: kära fru Faringer, vi kommer att använda er nästa säsong, men vi kan inte anställa er... *är* ni inte försörjd!!

Viktigt att vara envis beträffande sin egen utveckling. Men vi kan inte rå på marknadskrafterna. Att lära sig sjunga romanser tar en livstid. När man börjar behärska konsten är man helt ointressant för marknaden.

En arbetsdag: upp 7-7.30. Ca 9 - telefontid.: "har jag viktiga samtal måste jag sitta där uppsminkad och i lackskor", 10.30 iväg till arbetsrum/studio. 11 - 12.30 övar hon. Sedan lunch. Kl.13 in till stan, repetitioner, möten, sammanträden, ordna material, skaffa noter osv. Hon försöker att inte börja om kl.19.30. Hur kan man hålla en arbetsdisciplin? Hon planerar mycket för att hålla disciplinen. Man blir lugn av att ha planerat ordentligt. Hon mår bra och "blir trevlig" av att öva.

Ojämn ekonomi - besvärligt när arrangörer dröjer med betalning. Hon rekommenderar ett konto med kredit för att jämna ut oregelbundenheterna. Deklarera är besvärligt - har ca 20 - 25 arbetsgivare varje år. Solveig har inte firma; vill vara proffs på att sjunga, inte på sociala avgifter och sådant. Alltid ansett att svarta jobb förlorar man på. Hon har en hygglig pension. Men hon tycker att Försäkringskassan håller en alltför polisiär ton: "var vänlig verifiera era inkomster".

Beträffande respekten för det egna arbetet: svårt att hävda sig och sina intressen känslomässigt t.ex. mot en ekonomie doktor vid Handelshögskolan. Om hon behöver hjälp med en familjemedlem för att hon ska repetera romanser får hon verkligen ta i med sig själv. Väger då ekon.dr's intressen tyngre? Solveig känner att hon nog skulle backa omedelbart om vederbörande inte hade respekterat hennes yrke i den situationen. Vill inte lägga något genusperspektiv på detta. Men undrar hur andra känner det. Samhällets syn - vad är det för nytta med att sjunga romanser?

Visst har vi en fri vilja, men ibland väljer omständigheterna åt oss! Livet bjuder på situationer som gör att man studsar iväg åt ett annat håll. Sökte operaskolan men kände ändå mera för frilansandet. Arbetat vid "Sångens makt" - grunden till Norrlandsoperan men blev kvar i Stockholm. Fick jobb på Stadsteatern men det var jobbigt för rösten.

Vill ha sin frihet. Har kunnat skriva t.ex. barnpjäser, kåserier. Att alltid ha yrket med sig i glädje och sorg kan vara svårt. Trivs så bra i sitt yrke och tycker det är alldeles underbart

Frågor från publiken:

Hur har du marknadsfört dej? Dålig på att marknadsföra *mig* som sångerska, går bättre marknadsföra sina *program*. Som yngre hade jag en impressario. Men lättare föra ut opera än romansen.

Jag känner igen det du säger om respekten för sitt eget jobb: viktigt med en arbetslokal avskild från hemmet. Uppfostra dem som ringer: jag jobbar. Stänga dörren. Är det lättare vara manlig frilansare än kvinnlig?

Har publiken förändrats under dina år? - Jag tror att det var fler människor som var intresserade av den här typen av sång förut. Bekräftas av bl.a. Erik Saedén: förekommer ju t.ex. aldrig numera att man har råd att ge debutkonsert. Man får aldrig en recension.

Redan på 1880-talet klagade man över att publiken minskat! Ett sätt att leva som inte finns numera. Nu kommer finsmakarna - hur ska vi ändra på det?

Ordet & Tonen vill gärna ha era idéer kring hur vi kan förändra detta!

- **att skaffa fram notmaterial!** Susanne Suttner, STIM/Svensk Musik och Sten Neiker, "Sånger utan gränser", Gehrmans Musikförlag

Svensk Musik och Gehrmans musikförlag arrangerade en utställning med notmaterial, inspelningar och broschyrer mm.

Susanne Suttner, Svensk Musik, en avdelning under STIM. De sysslar enbart med nutida svensk konstmusik, ca 13.000 manuskriptverk som kan beställas till självkostnadspris. Kan sökas på hemsidan.

Katalogproduktion: fyra olika kataloger med svenska romanser. Nr.1 för röst/piano, röst/instrument går fram till kompositionsår 1929, sedan fram till 1999. Man kan ringa och fråga vad som skrivits för olika kombinationer

Beträffande gamla förlagsverk: STIM har ett referensbibliotek där man kan beställa kopior om inte förlaget längre kan få fram noter.

Frågor från publiken:

Gränsen för upphovsrättsliga ersättningar? tidigare 50, numera 70 år efter upphovsmannens död.

I den första katalogen fanns en förteckning över textförfattare och dikter. Saknar den. Om man inte har tillgång till Internet kan man ringa till Susan Suttner direkt.

**STIM/Svensk Musik telefon vx 08-783 88 00, e-post: swedmic@stim.se
hemsida: www.mic.stim.se och gå till "konstmusik".**

Sten Neiker, som står bakom "SÅNGER UTAN GRÄNSER", berättade om sitt arbete med notmaterial. En pedagog kan ju inte be eleven köpa alla nothäften. Önskemål om en bok som inte faller ihop på notstället, bra bladvändningar osv. Sånger utan gränser nr 1 kom att innehålla alla genrer och röstlägen och kom ut i anslutning till omorganisationen av den högre musikutbildningen (OMUS).

Svenska översättningar. Letat i gamla gulnade, illaluktande nothäften. Via Drottningholms teatermuseum har han hittat många texter. KB har allt som tryckts i Sverige. Men även små bibliotek har "skatter"; t.ex. via Internet / Karlstad stadsbibliotek gör man fynd.

"Under de senaste åren har det kommit ut 5 nya delar av den pedagogiska sångsamlingen Sånger utan gränser (SUG). Dessa delar är uppbyggda på ungefär samma sätt som den första:

- sånger från många olika genrer
- kortfattad text om författaren
- om kompositören
- om diktens/sångens tillkomsthistoria
- tips om man vill sjunga liknande sånger
- omfångsangivelse
- uttal och översättning av vissa ord
- svenska texter till de flesta sånger på andra språk än engelska och de nordiska
- sånger med tydliga motsatser t.ex. dur/moll, glad/ledsen, snabbt/långsamt., lätt-luftig/bred

Många sångpedagoger uttryckte en stor osäkerhet när det gällde att undervisa manliga elever. Jag kom snart fram till att det mest var en repertoarfråga eftersom många sångpedagoger är kvinnor. Därför började jag med en SUG för män. Det blev två med samma innehåll bortsett från operaariorna; SUG nr 2 – mellanhög och SUG nr 3 – låg. Tenorerna är så få så de fick ingen "egen" bok.

Förlaget tyckte att kvinnorna inte skulle missgynnas. De borde få en egen SUG-bok. Det blev SUG nr 4 – hög och SUG nr 5 – mellanlåg, som innehåller samma sånger förutom operaariorna. Riktiga altår är inte så vanliga så de fick ingen egen bok de heller (även om förlaget skrev så på en av delarna).

DUETTER

Ett bra sätt att förnya och göra romanssången mera angelägen och därmed locka nya lyssnargrupper (och locka tillbaka gamla) är att två sångare tillsammans med en pianist (eller andra instrumentalister) gör program tillsammans. Det kan då innehålla både solosånger och duetter. Detta ger en klanglig variation och möjlighet till olika typer av samspel mellan de tre.

(Se programförslagen i Lear-Stewart: Romantic Duets/G Schirmer, Inc.)

I SUG nr 6 – DUETTER FÖR EN KVINNA OCH EN MAN finns flera duetter med tydligt sceniskt innehåll t.ex.

- Bernstein: "One hand, One Heart" med hela bröllopsritualen tillsammans med provdockorna.
- Gershwin: "Bess, You Is My Woman"
- Kern: "I Still Suits Me" en duett som sjungs av Joe (han som sjunger "Old man river") och hans fru. De gnabbas och hon säger att han är lat och självisk. Han härmar henne i falsett. Duettens namn hittade jag under en bild när jag letade efter material till "Bill" ur Teaterbåten. Duetten sjöngs bara i en filmversion av Teaterbåten och det var svårt att få tag på en inspelning att planka.
- Menken: "A Whole New World"
- Mozart: "Crudel! Perchè finora"

Utan att det behöver verka "sök" kan man använda många andra duetter på samma sätt t.ex:

- Berlin: "Play A Simple Melody", en typisk counterpoint-duett bestående av två melodier.
- Brahms: "Schwesterlein"
- Dvorak: "Avskedet"
- Foster: "Wilt Thou Be Gone, Love?"
- Grøndahl: "De gamles vals"
- Linde: "Varför kom du på ängen?"
- Nordström: "Äktenskapsfrågan"
- Purcell: "My Dearest, My Fairest" med en del "nygamla" ord, som förnyar denna vanliga duett.

Jag har undrat över varför många kompositörer komponerat så få duetter. Man får leta med ljus och lykta och använda all sin fantasi för att hitta de få som finns. Mitt senaste fynd är en duett av Nystroem: "Lyssna hjärta" till en dikt av Indiens store författare Rabindranath Tagore ur diktsamlingen

"Fruit-Gathering" (han översatte själv sina dikter till engelska), en diktsamling med nästan hundra fantastiska små dikter.

SUG nr 7 – JULSÅNGER

Om det kräver ett visst arbete att hitta duetter av olika slag så är det det motsatta problemet med julsånger. Det finns en uppsjö, men de "gulliga". Jag ville hitta julsånger av olika slag, inte bara kyrkliga eller oförargliga. Mitt under arbetet med denna del kom SK i samarbete med Gehrmans ut med Advents- och julsånger (Haking-Bengtsson). En del av deras julsånger hade jag naturligtvis på min lista. Jag skalade bort alla som jag inte hittade en anledning att ha kvar. Jag behöll t.ex. Reger: "Mariä Wiegenlied-Maria sitzt im Rosenhag" eftersom jag hittat ett arr. av honom själv för orgel och fiol/cello. Adam: "Cantique de Noël" fick också vara kvar eftersom jag har tre verser på franska (och lagt till en ny på svenska), melodivarianter i verserna och använt en annan taktart (bägge fanns tidigt).

Godard: "Sing Lullaby", som jag tycker mycket om, är en engelsk dikt inpassad i en fransk operaaria. Den "okyrkliga" sången "Lucia-Himlen hänger järnsvalt" (inte "stjärnsvalt") har egentligen hela 7 verser, men jag förstår Sven Körling, som valde bort alla utom två. Dessa verkar grumliga i sitt budskap. Man brukar säga att den som skriver lite slarvigt är kreativ och då måste jag säga att Jeanna Oterdahl var mycket kreativ. Det var med en viss känsla som jag försiktigt bläddrade i hennes anteckningar på alla möjliga små lappar. Lön för mödan var att hitta vers tre, sammanhanget och hennes senare tillkomna julspele med bl.a. sången "När det lider mot jul" inlagd.

Richard Strauss: "Die heil'gen drei Königen" (Heine) kände jag inte till. Det är en härlig, stor julsång, som för tankarna till Rosenkavaljeren. Den svenska tolkning som jag hittade i min mellanstadiesångbok passade in precis. Ravel: "Leksakernas jul" är festlig med Maria i gips och Jesusbarnet i marsipan, men det är sorgligt att Debussy: "De hemlösa barnens jul" skulle kunna vara skriven i dag. "tänk på de franska barnen, de små belgarna, de serbiska och polska barnen"....

Att arbeta med SUG-serien har varit och är väldigt lärorikt och inspirerande. Jag hoppas många känner att de vill göra något liknande fast på sitt eget sätt. Det skulle berika notmarknaden och inte alls bidra till konkurrens, En bok med 1900-talssånger och tillhörande utförandebeskrivning skulle mottas med tacksamhet," avslutar Sten Neiker.

... att sjunga ensam är inte mycket värt. Hur mycket trevligare är det inte när två sjunger tillsammans och ännu flera och flera, hundratals och tusentals ända till den stora HARMONIN ljuder i vilken vi alla en gång kanske ska ingå..." (Zoltán Kodály)

ADRESSER TILL MUSIKFÖRLAG:

En lång lista adresser finns på Ordet & Tonens hemsida: www.sstpf.cjb.net

En bra sökmotor finns via: www.google.com

"Sånger utan gränser" finns på **Gehrmans Musikförlag, Hälsingegatan 5, Box 6005, 102 31 Stockholm, 08-610 06 10, e-post: order@gehmans.se**

- **att beställa ny musik!** Kerstin Jeppsson, Föreningen Svenska Tonsättare

Skrivit musik sedan hon var barn. Invald 1977 som andra kvinna i Föreningen Svenska Tonsättare, FST, efter Carin Malmlöf-Forsling. 224 aktiva. Återväxten god på den kvinnliga sidan.

Komponerar kammarmusik, vokalt, kör- och orkestermusik. Har fått skriva många kammarmusikaliska beställningsverk, men inga sånger på beställning! Skrivit romanser av egen lust!! Konstaterar med sorg att romansaftnarna nästan försvunnit. Kyrkorna har övertagit mycket konsertverksamhet. Har därför skrivit gränsöverskridande musik som passar både på vanligt podium och i kyrkan.

Beställningsuppdrag kommer av Sveriges Radio, Rikskonserter, ensembler, Konstnärnämnden, privatpersoner, Nomus (gränsöverskridande i Skandinavien). Musik beställs över gränserna - står i kontraktet att musiken ska framföras i minst de två inblandade länderna. Roligt att vid beställningar ha kontakt med artisterna.

I avtal står ofta att det ska uppföras inom ett år efter färdigställandet. Avtal med tonsättare skall också innehålla överenskommelse om genre, durata/tidslängd, vilken typ av text, när det ska vara färdigt.

Mån om att hitta en bra text, men inte för bra, kunde t.ex. inte tonsätta "Ja visst gör det ont när knoppar brister..." (Boye) som lämpar sig bäst att läsas för sig själv. Gillar Edith Södergran - ny, radikal, modernt sätt att skriva dikt.

Hur lång tid tar det att skriva musik? Ungefär en vecka för en till två minuters musik. Att det funnits så få kvinnliga tonsättare kan bero på att det varit svårt för kvinnor förr att få vara i fred. Kontinuitet i kompositionsarbetet är avgörande för resultatet.

Man komponerar intuitivt men också planmässigt. Med åren litar hon allt mer på intuitionen när hon komponerar, även om det tekniska kunnandet är grunden.

Inspelning med Lena Hoel / Bengt Forsberg: "Rosen" ur Kvinnosånger (Södergran, 1973) och "Att förstå" ur Tre visor (text av turkisk poet, ursprungligen satt för manskör med tenorsolo, som Kerstin ombads skriva om för solöröst och piano) samt "Du är min själs uppståndelse till verklighets extas" ur Jag vill möta... (Boye) med Berit Lindholm / Lennart Rönnlund.

På **FSTs kansli** i STIM-huset i Stockholm arbetar ordföranden Sten Melin och

förbundssekreterare Fredrik Österling. Tel: 08-783 95 90, fax 08-783 95 40.

E-post: adm@fst.se

Besöksadress: Sandhamnsgatan 79

Postadress: Box 27327, 102 54 STOCKHOLM

Frågor från publiken:

Ska man ha full finansiering när man tar kontakt med tonsättaren? - Gärna, tonsättaren vill ju också ha betalt. Man måste ha en idé om hur finansieringen ska gå till. Ofta bryts avtal.

Hur finansieras beställningsverk? Anders Jansson berättar hur RSK lyckats ordna beställningsverk genom samarbeten t.ex. med Rikskonserter, där verket kan få gå på turné.

Önskemål: information om hur man söker pengar till beställningsverk.

- **Ordet & Tonens Lanseringsstipendiater 2003**

Monika Mannerström och Ecaterina Wehlander återkom med Francis Poulenc "Violon" (ur Fian ailles pour rire) och Ture Rangström "Sköldmön" ur Sköld och Svärd ((Karin Boye).

- **att hålla kontakt med arrangörerna!** Bo Ursing, RSK

Relationen arrangörsföreningar - artister. Förvånad över att vi anser att romansen är "döende" - som arrangör upplever han inte det. Hemmamusicerandet är borta - kan vara en orsak till nedgången.

Citerar ur Yasar Kemal "Låt tistlarna brinna": "om man sjunger en folkvisa på natten så låter den inte som på dagen, om det är ett barn som sjunger eller en kvinna låter det också olika, likaså om sångaren är ung eller gammal, om man sjunger visan på berget eller på slätten - i skogen eller på sjön, sjunger man den på morgonen, på förmiddagen, på eftermiddagen, på kvällen låter den olika varje gång".

Ungefär så är det med romansen.... Kan framföras i många olika miljöer och sammanhang. Detta kan vara en utväg för att väcka intresset för romanskonsten!

Ordförande i Lunds Kammarmusiksällskap som arrangerar 12-14 konserter om året, varav ett par vokalkonserter. Vid den ena konserten har man en känd artist, vid den andra hjälper man fram någon ung artist.

Bo tycker om romanser - uppfostrades i musiklyssnande. Musikfrämjandet på 40-talet gjorde mycket för musikaliska bildningen. Redan som 14-åring upplevde han rysningar av att uppleva stora sångare. Burit på en längtan att få andra att tycka lika mycket om romansen som han själv - att uppfyllas av samma sköna känslor.

Styrelsen lyssnar på radio, läser recensioner, brev med programförslag, Rikskonserterns utbud, lyssnar på demos. De flesta konserterna utformar styrelsen själva. Skriv ordentliga kontrakt med gage, skatter, resor och uppehälle klargjort för både pianist och sångare. Tycker inte om att förhandla priset med artist - däremot kan han gärna förhandla med agenter, Rikskonserter osv.

Konsertprogrammet utformas i dialog - vad tror jag att publiken vill höra. Inte för lättamt, inte för komplicerat. Jag gör det ju för publiken i Lund. Inte särskilt stor. Till kyrkorna kommer 500-1.000 pers till körkonserter.

Kammarmusik: även till stora artister kommer ca 120-150 i publiken varje gång. Trodde det skulle gå att få mera publik när "kändis" kom men det blev inte så. Gått samman med Sydsvenska Dagbladet till "Stjärnkonserter" stjärnprenumeranter får billigare entré.

Programbladet - utländska språket och helst svensk översättning eller sammanfattning. Bladvändningar ett problem när man inte har råd trycka på tjockt papper. Viktigt att artisten är noggrann även när utkast till program skickas till arrangören: inga stavfel, årtalsfel osv.

Att vara konsertarrangör är ett lagarbete.

Frågor från publiken:

Är du nöjd med programförslagen som artisterna skickar, är de tillräckligt bra? Mycket varierande, publiken olika från ort till ort. Viktigt att sångare och pianist sedan kommenterar.

Programblad: Minst 110 grams papper. Hur ska texten disponeras på papperet? "Vänd inte förrän sången är slut!"

Kommer det lika mycket folk till romanskonsserter som till övriga kammarmusikkonsserter? Ja!

Biljettpriserna? 100 kr för medlemmar, 150 för övriga.

- **Lanseringsprojektet och de hittills tre duorna** presenterades av Synnöve Dellqvist, Ordet & Tonen.

Ordet & Tonen samarbetar med svenska musikfestivaler i detta projekt som är en satsning på en icke etablerad romansduo med ett redan existerande samarbete. Väl förtrogen med romansformen. Se vidare information på hemsidan www.sstpf.cjb.net eller www.kammarmusik.just.nu

- **Ordet & Tonens Lanseringsstipendiater 2003**

Thérèse Karlsson och Mattias Nilsson framförde Emil Sjögren op 50 / Kärlekssånger:

1. Du skulle få vad allra fagrast sänder
2. Giv icke rosor, skymning.....
3. Tänd stjärnor

- **Att tolka gammal musik!** Varför handlar 1800-talets lieder så ofta om kärlek? Något om sångtexternas olika betydelseskikt och tonsättarnas förmåga att gestalta längtan. Anders Gabriel Sundström från Åland, pianist, doktorand vid Åbo Akademi

" --- Dessa romansers texter är ofta mycket metaforrika och mångtydiga - deras natur är metafysiska, och den klingande musikens ogripbara väsen förstärker denna världsfrånvändhet. Som bakgrund berättade jag först något om hur olika materialister och idealister ser på tillvaron, om hur det under 1800-talet kom sig att tillvaron på grund av de vetenskapliga genombrotten förändrades så dramatiskt, och om hur den romantiska idealismen satte in som en reaktion mot denna utveckling.

Vidareberättade jag om den nya viktiga roll som musiken tilldelades av de romantiska tänkarna. Om romansens uppkomst och utveckling, och om att de ämnen den tar upp ofta är desamma som teologin och filosofin hade brottats med sedan medeltiden. Avslutningsvis valde jag ut fyra romanser för att där ge förslag på hur man kan uppfatta det som texten och musiken bär inom sig".

Längtan - ett ständigt återkommande ord i sånger av de stora romantiska mästarna. Handlar enligt Anders om något större än personlig kärlek.

Materialistisk och inomvärldslig person menar: allt i universum kan vägas, mätas och beräknas, även människan och hennes tankar. Kärlek påstås vara enbart kemiska processer. Musik är luftvibrationer, exakta matematiska talförhållanden, organiserat ljud, social verksamhet och inte

mer. Sådana materialistiska tankar funnits långt tidigare, för 2.500 år sedan.

Idealisten menar att människan utöver att vara materia till sin essens är andlig, ett mysterium, av samma slag som drömmar (Shakespeare). Även musiken är ett mysterium. Varje människas liv är värdefullt, oavsett hur det gestaltar sig. Allt går inte att förklara. Berör frågor bortom vardagsförnuftet som bara kan anas intuitivt.

Fram till 1800 hade världen sett ut ungefär som den alltid hade gjort, de flesta levde på landsbygden, man hade den roll familjen alltid haft. Föreställningen om gott och ont, rätt och fel gav en trygghet trots olyckor som drabbade. Men mot slutet av 1700-talet och första hälften av 1800-talet förändrades detta snabbt. Den moderna naturvetenskapens genombrott under 1600-talet (Galileo, Newton) gav födelse åt upplysningen, som byggde helt på inomvärldsliga resonemang.

Industrialismen och rationalismen förändrade världen och människornas livsbetingelser och självsyn. Småskaligt hantverk byttes ut mot massproduktion i stora fabriker. Människor lämnade sin hembygd. Relationer bröts. Många förbättringar (mikroskopet). Befolkningkurvan gick nästan rakt upp. Electriciteten, järnvägar osv Livstempot ökade. Känsla av triumf och eufori. Första världsutställningen i London 1851.

Utställningarna skulle visa på vetenskapens framsteg och förklaringar. Metafysiken och kristendomen kändes pinsamt. Darwins utvecklingslära 1859 var nådastöten för den gamla synen. Men det fanns människor som befarade ett tröstlöst massamhälle med ensamma rotlösa människor som tillsammans med smarta agitatorer skulle hetsa det västerländska samhället mot katastrof. "Låt oss hoppas att det som herr Darwin säger inte är sant, och om det är sant låt oss hoppas att det inte blir allmänt känt!"

Flera ledande kulturpersonligheter var rädda för framtiden: Wordsworth, i viss mån Atterbom, till en början Geijer. Under upplysningens glansdagar satte en metafysisk idealistisk motreaktion in, och de unga (20-årsåldern) romantikerna kom med honnörsord som känsla, aning, fantasi, fantasteri, andlighet, oändlighet, längtan. Allt som kunde frammana det känslomässiga: jaget, själen, sagan, barndomen, medeltidens mystik, kristendomen, Platons idélära. Det hittar man i många av våra romanser.

När man tog sig an de "romantiska redskapen" : subjektiv upplevelse, känslomässig insikt, aning och fantasi ansåg man att man nådde längre, bortom kunskapens begränsningar. Man ville återupprätta kristendomen (Atterbom, Geijer, Schlegel)

Musiken fick en ny roll. Från underhållning och konsthantverk, blev den till bärare av mänsklighetens djupaste hemligheter. Poeter, filosofer och tänkare talade om musik som djupare och sannare än både filosofi och vetenskap. Schopenhauer sa: i en melodi kan man ana människans djupaste hemlighet. Kirkegaard m.fl.: musiken är det sätt vi har att komma i kontakt med det absoluta - en musiksyn som går tillbaka på Platon. Beethovens instrumentalmusik kallades äkta romantisk - det är universum som darrar.

Romansens, liedens intima format passade den romantiska världsbilden som hand i handske. Uppstod i romantikens hemland Tyskland strax före 1700-talets mitt. Först enkla sånger, sedan alltmer sofistikerat förhållandet mellan ordet och tonen. Reichart (1752-1814) är den förste kände romanstonsättaren, samtida med Mozart, skrev på 40 år 700 romanser. Schubert "den förste och störste" romanstonsättaren skrev på 16 år sina 600 sånger.

Romantikens ämnen med Schubertexempel: glädjen - Seligkeit, smärta - Gretchen am Spinnrade, längtan - Kennst du das Land, naturupplevelser - der Lindenbaum, död - Erlkönig, ensamhet - der Wanderer, tacksamhet - An die Musik, gudsförtröstan - Ave Maria.

Inte dagsaktuella, politiska, ekonomiska, vetenskapliga, tekniska frågor utan vad teologi och filosofi hade sysselsatt sig med - de stora livsfrågorna som inte har några slutliga svar. Inkännande funderingar. Musik som gick stick i stäv med den moderna utvecklingen på 1800-talet. Däremot Berlioz, Liszt, Mahler bejakade det moderna.

Robert Schumann sa: "om Franz Schubert talar jag ogärna med människor. Jag skulle endast

nattetid vilja berätta om honom för träden, stjärnorna. Schumann själv blev ju nästa stora tonsättare, sedan även t.ex. ryska och nordiska tonsättare.

En god framtid tycks finnas för romansen att döma av det intresse som finns. Citerar Frans G Bengtsson i sin vikingaroman Röde Orm, om musik:

"Felimid blåste i sin pipa, och det kom en trolldom i pipans ljud när Felimid blåste. Det var som han blåst lust och lycka, skämt och skratt, kvinnofägring och blänk av svärd, morgonskimmer över sjö och vind över en vårmård. Orm sade när Felimid hade slutat spela att ingen kunde förstå hur han kunde få sådan ton ur pipan. - Det är den godhet som finns i pipans trä, när pipan är rätt gjord, sade Felimid, och den godheten kommer fram när pipan blåses av en som har samma sorts godhet i sin själ, och därtill tålmod att leta ut vad pipan gömmer...."

R Schumanns "Im wunderschönen Monat Mai" 1840 (Heine, ur Dichterliebe) - Tor Lind och Matti Hirvonen.

Frans Schubert "Ganymed" (Goethe) - Monika Mannerström och Ecaterina Wehlander

J Brahms "O wüsst' ich doch den Weg zurück" (Groth) - Monika Mannerström och Matti Hirvonen

Felix Mendelssohns "Auf Flügeln des Gesanges" (Heine) - Hannah Holgersson och Matti Hirvonen.

Frågor från publiken:

Solveig Faringer tog upp problemet för etablerade artister att arrangera egna konserter. Förr hyrde sångare Grünwaldsalen i Konserthuset för debut eller egna romansafnarn och det gick runt. Detta är alldeles för dyrt i dag. Svårt med bra lokaler. Svårt för privatperson att få stöd och bidrag från olika fonder och institutioner. Skulle det vara möjligt att skapa en fond för att arrangera konserter? Vem skulle kunna ansvara?

Professor Dorothy Irving sammanfattade dagen och inbjöd till Romansseminarium 3, prel 18 oktober i Örebro. Vi vill kunna komma i kontakt med er, lämna mail och faxadresser!

Vi har upplevt fyra timmar i längtans tecken. Alla har lyft fram ordet och betydelsen av ordet. Längtan att meddela sig. Vi älskar poesi men läser för litet dikt. Ha en diktbok vid sängkanten! Tonsättaren är beroende av och längtar efter att vi ger dem bra texter.

Vi har talat om att förmedla sig med medmänniskor. Men också att rent praktiskt sköta karriären - det krävs kvalitet på detta, såväl som på konstnärliga delen av verksamheten.

Den sång som bäst betecknar vad vi gör, "På sångens vingar..." avslutade så eftermiddagen.

**Vår webbredaktör Iwa Sörenson hälsar välkommen att besöka hemsidan för kompletterande information: www.sstpf.cjb.net
Information finns också via RSK: www.kammarmusik.just.nu**